

О.М. Шинкарук¹, М.І. Лисий¹, Д.А. Купрієнко¹, Ю.О. Бабій¹, А.В. Ігнат'єв², О.В. Ананьїн³

¹Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, Хмельницький, Україна

²Східне регіональне управління Державної прикордонної служби України, Харків, Україна

³Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України, Бориспіль, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ПРИКОРДОННОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Документи стратегічного планування розвитку прикордонного відомства (*Стратегія розвитку Державної прикордонної служби України, Стратегія розвитку системи охорони та інженерно-технічного облаштування державного кордону України на період до 2030 року, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, Концепція інтегрованого управління кордонами, Концепція Державної цільової правоохоронної програми “Облаштування та реконструкція державного кордону” на період до 2020 року*) – передбачають поетапне реформування Державної прикордонної служби України (ДПСУ) з метою підвищення ефективності її діяльності і забезпечення адекватності її спроможностей сучасним загрозам прикордонній безпеці. Результати аналізу наукової теорії, а також вітчизняної та світової практики забезпечення прикордонної безпеки держав, дозволяють констатувати, що вирішення проблеми побудови ефективної системи прикордонної безпеки, перш за все, повинно спиратися на аналіз стану безпекового середовища, виявлення основних тенденцій реальних та потенційних загроз та прогнозування їх розвитку. Безумовно, це є актуальним питанням, адже протягом тривалого часу існує невідповідність, з одного боку – між потребою своєчасного виявлення загроз прикордонній безпеці України й ефективного реагування на них, та з іншого – наявністю значної кількості різнорідних альтернативних підходів щодо виконання завдань, нормативно-правових колізій, недостатнього ресурсного та інших видів забезпечення тощо. У статті узагальнено статистичну інформацію щодо правопорушень на державному кордоні України, наведено основні тенденції реальних та потенційних загроз та прогнозування їх розвитку на найближчу перспективу, взаємозв'язок прикордонного безпекового середовища України із регіональним та глобальним прикордонним безпековим середовищем. У даному контексті значну увагу приділено питанню використання потенціалу міжнародних безпекових організацій.

Ключові слова: аналіз протиправної діяльності, державний кордон, загрози прикордонній безпеці, моніторинг, прикордонна безпека.

Вступ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, унаслідок якої у 2014 році окуповано невід'ємну частину території України – Автономну Республіку Крим та втрачено контроль в окремих районах Донецької та Луганської областей України, потенційні загрози державному суверенітету і територіальній цілісності України, зокрема, небезпека іредентизму та сепаратизму у південному та західному регіонах, а також реальні загрози міжнародного тероризму, контрабанди зброї, боєприпасів та засобів терору, економічної контрабанди, наркотрафіку, нерегульованої міграції, торгівлі людьми та їх органами зумовлюють необхідність суттєвого удосконалення системи захисту державного кордону.

При цьому результати ретроспективного аналізу,

вказують на те, що, незважаючи на застосування більш досконалих способів виконання завдань та технічних засобів, досягнення сил охорони правопорядку залишаються досить скромними. Імовірність затримання наркотиків, зброї, засобів терору та інших видів контрабанди на кордонах з інтенсивним транскордонним потоком мінімальна. Такий стан справ можна пояснити декількома аспектами, серед яких зростаючий “професіоналізм” правопорушників та “рентабельність” незаконної діяльності, інтенсивність транскордонних потоків, фактори системної кризи у секторі безпеки та оборони держави тощо.

Зокрема, на наш погляд, ефективність технічного моніторингу загроз у прикордонному просторі України та адекватність реагування на них знижуються через низку факторів, визначальними з яких, на наш погляд, є [1–3]:

- недостатнє інженерно-технічне облаштування державного кордону;
- незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону;
- невіршеність проблеми землевідведення для розташування системи інженерно-технічних споруджень уздовж державного кордону;
- недостатність ресурсного та технічного забезпечення суб'єктів інтегрованого управління кордонами, у тому числі невідповідність потребам тактико-технічних характеристик технічних засобів охорони кордону, інфраструктури для їх встановлення, обробки та передачі даних обстановки;
- недосконалість координації суб'єктів інтегрованого управління кордонами та взаємодії між ними на національному, міждержавному та, особливо, на міжнародному рівнях;
- наявність корупційних ризиків, що впливають на адекватність прийняття та реалізації управлінських рішень.

Постановка проблеми. Державна прикордонна служба України (ДПСУ) у взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення прикордонної безпеки, повноваження яких пов'язані з охороною та захистом державного кордону, продовжує здійснювати комплекс заходів щодо протидії усім протиправним проявам у прикордонному просторі.

Пріоритетність та масштабність завдань із реформування ДПСУ з метою підвищення ефективності її діяльності і забезпечення адекватності її спроможностей сучасним загрозам прикордонній безпеці зумовлюють необхідність їхнього стратегічного планування, зокрема, щодо визначення доцільних етапів та заходів впровадження новітніх технологій охорони, залучення наукового та виробничого потенціалу України, іноземних держав та міжнародних організацій, а також покращення координації та взаємодії між суб'єктами забезпечення прикордонної безпеки на всіх рівнях (прикордонному, національному, міждержавному та міжнародному) [4]. У даному контексті проведення аналізу сучасного стану прикордонного безпекового середовища України має актуальність на національному, регіональному та міжнародному безпекових аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова обґрунтованість запровадження змін в архітектуру системи безпеки залежить, в першу чергу, від об'єктивності аналізу безпекового середовища, а також від наявності відповідних інструментальних засобів (методів, методик, моделей, механізмів, принципів). Значний науковий внесок у дослідження проблем прикордонної безпеки зробили відомі вчені О.С. Андрощук, В.І. Баратюк, О.А. Бінковський, О.В. Боровик, В.П. Городнов, Ю.А. Дем'янюк, О.В. Деркач, С.О. Дмитров, В.В. Залож, В.П. Золотов, В.Л. Зьолка, Ю.Б. Івашков, І.С. Катеринчук,

В.А. Кириленко, В.О. Косевцов, Б.В. Лейда, Г.А. Магась, А.В. Махнюк, А.Б. Мисик, О.О. Михайлишин, В.О. Назаренко, Б.М. Олексієнко, В.М. Русаков, В.М. Серватюк, О.М. Ставицький, Д.В. Хруст та ін. Оприлюднені науковцями результати досліджень у переважній більшості розглядають питання прикордонної безпеки відносно локально – з позиції охорони та захисту державного кордону.

Разом із тим, прикордонне безпекове середовище перебуває у постійній динаміці, що актуалізує необхідність його регулярного моніторингу та вивчення.

Мета статті – визначення ключових аспектів сучасного стану прикордонного безпекового середовища України в інтересах вирішення проблеми побудови ефективної системи прикордонної безпеки.

Для досягнення мети в статті проведено аналіз статистичної інформації щодо виявлення правопорушень на державному кордоні України протягом 2017–2018 років, визначено основні тенденції реальних та потенційних загроз з урахуванням їх розвитку на найближчу перспективу, а також взаємозв'язок прикордонного безпекового середовища України із регіональним та глобальним прикордонним безпековим середовищем. У даному контексті значну увагу приділено питанню використання потенціалу міжнародних безпекових організацій.

Виклад основного матеріалу

Загальна протяжність державного кордону України становить близько 6992,982 км, площа виключної (морської) економічної зони (В(М)ЕЗ) – перевищує 72 т.кв.км. Територією України пролягає 4 з 9 міжнародних транспортних коридорів. Через вигідне географічне і, зокрема, геополітичне положення на території України перетинається широкий спектр загроз різного характеру та масштабів.

Згідно з результатами аналізу статистичної інформації про оперативно-службову діяльність ДПСУ у 2018 році порівняно з 2017 роком спостерігається збільшення показників щодо виявлення: нелегальних мігрантів у 1,5 рази (2017 р. – 584 чол., 2018 р. – 901 чол.), контрабанди боєприпасів – в 1,8 рази (2017 р. – 9 842 од., 2018р. – 17 636 од.) (рис. 1, а, б) [5]. Затримано та передано до взаємодіючих правоохоронних органів 19 літальних апаратів легкої авіації, які використовувались для протиправної діяльності через державний кордон, що на 11 одиниць більше, чим у 2017 році (8 літальних апаратів).

Разом з цим, протягом 2018 року констатується зменшення активності правопорушень, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПСУ, щодо:

– порушників правил прикордонного режиму на 12 % (2017 р. – 5 109 чол., 2018 р. – 4 500 чол.), рис. 2, а;
 – товарів та вантажів, які незаконного переміщувалися через державний кордон в 1,9 рази (2017 р. – на суму 198 млн. 324 тис грн., 2018 р. – на

суму 106 млн. 326 тис грн.), рис. 2, б;
 – зброї – на 29 % (2017 р. – 115 од., 2018р. – 82 од.), рис. 2, в;
 – наркотичних речовин – на 60,8 % (2017 р. – 347,705 кг, 2018 р. – 136,4 кг), рис. 2, г.

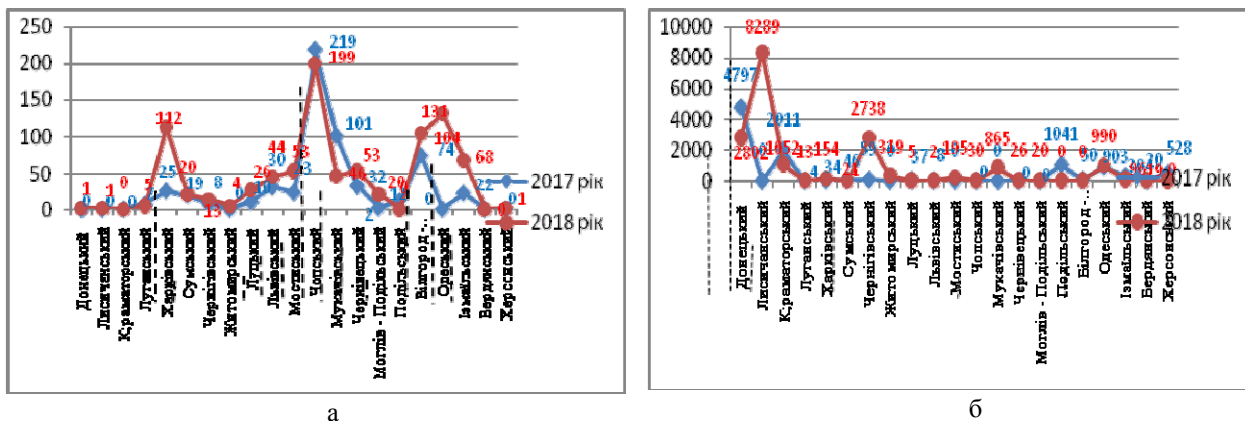

Рис. 1. Результати аналізу оперативно-службової діяльності органів ДПСУ за 2018 рік щодо виявлення: а – нелегальних мігрантів; б – контрабанди боєприпасів

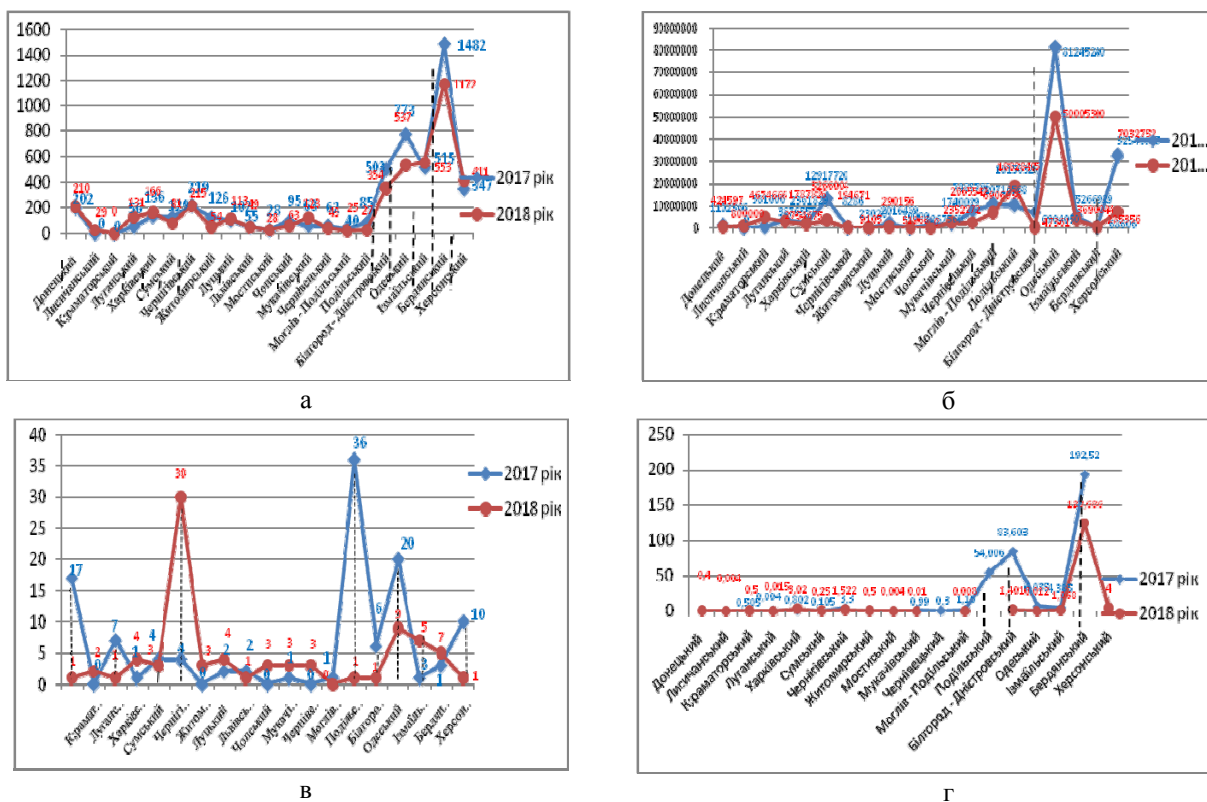

Рис. 2. Результати аналізу оперативно-службової діяльності органів ДПСУ за 2018 рік щодо виявлення: а – порушників правил прикордонного режиму; б – товарів та вантажів, які незаконного переміщувалися через державний кордон; в – зброї; г – наркотичних речовин

Узагальнюючи окремі аспекти моніторингу прикордонного простору за останні роки слід зазначити про наявність таких реальних та потенційних загроз воєнного, економічного, соціального, технологічного, культурного, екологічного та іншого характеру, як:

– збереження рівня ймовірності повномасштабної збройної агресії або війни з боку Російської Федерації як зі своєї території, так і з підконтрольних нею тимчасово окупованих окремих районів Донецької та Луганської областей, придністровського сегменту Республіки Молдова, анексованого

Кримського півострову;

– нарощування Російською Федерацією військового потенціалу поблизу державного кордону України та на тимчасово окупованих територіях;

– періодичні терористичні, розвідувально-підривні та демонстративно-провокаційні дії збройних сил Російської Федерації уздовж адміністративної межі з Херсонською областю, а також незаконних збройних формувань уздовж лінії зіткнення з неконтрольованою українською територією;

– проникнення в Україну екстремістські налаштованих осіб, у тому числі, причетних до терористичних організацій;

– спроби ворожих спецслужб утворити в Україні низку квазідержав та незаконних організацій для посягання на її територіальну цілісність і державний суверенітет, дестабілізації суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації. Зокрема, такими осередками сепаратизму та іредентизму є так звані “Луганська народна республіка”, “Донецька народна республіка”, “Конфедеративна республіка Новоросія”, “Реституція Кресів”, “Східні креси”, “Республіка Підкарпатська Русь”, “Закарпатська народна республіка “Карпатські Русини””, “Народна рада Бессарабії” (“Бессарабська республіка Буджак”), “Народна рада Миколаєва” тощо;

– контрабанда зброї, боєприпасів, вибухових речовин та інших засобів терору;

– контрабанда наркотичних речовин та їх прекурсорів, а також контрафактних ліків;

– незаконне видобування та вивезення мінеральних ресурсів у захоплених родовищах України;

– браконьєрський вилов біоресурсів в акваторіях і на континентальному шельфі Чорного, Азовського морів та у виключній (морській) економічній зоні України;

– незаконне видобування у прикордонні України та переміщення через її державний кордон бурштину та лісоматеріалів;

– економічна контрабанда підакцизними товарами (переміщення тютюнових виробів: з України до країн Європейського Союзу поза пунктами пропуску, у тому числі, за допомогою повітряних суден малої та безпілотної авіації, а також на річковій ділянці Луцького прикордонного загону Північного регіонального управління; в Україну – сигарет молдовського, російського й білоруського виробництва, спирту та алкогольних напоїв; незаконне переміщення з Республіки Молдова в Україну алкогольних виробів, зокрема спирту тощо). Слід також зазначити, що одним із “нових” способів доставки контрабанди є використання підземних комунікацій, проте у підсумках оперативно-службової діяльності такі дані не наводяться. Здебільшого це тунелі на південно-західному кордоні України і трубопроводи на східному;

– контрабанда товарів народного споживання та продуктів харчування (на українсько-російській та українсько-білоруській ділянках кордону);

– контрабанда культурних цінностей та грошових коштів;

– неконтрольована міграція (зокрема, до України та транзитом через її територію до країн Європейського Союзу громадян Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу, Африки, країн пострадянського простору), особливо у межах словацького, угорського (Чопський та Мукачівський прикордонні загони) та польського (Львівський, Мостиський, Луцький прикордонні загони) сегментів державного кордону;

– торгівля людьми та їх органами.

Причому більшість зовнішніх загроз посилюється за рахунок внутрішніх проблем та суперечностей в українському суспільстві, “критична маса” яких накопичена протягом останніх 20...25 років, а також проблем та негативних наслідків щодо договірно-правового оформлення державного кордону України (зокрема, не проведено делімітацію та демаркацію кордону з Російською Федерацією; втрачено частину акваторії Чорного моря на захід від о. Зміїний зі значними запасами газу та нафти на користь Румунії за рішенням міжнародного суду). В результаті виникли більш складні та стійкі комбіновані форми загроз.

Згідно прогнозу подальшого розвитку обстановки у 2019 році очікується [6] збереження загальних тенденцій наявності реальних та потенційних загроз.

Разом із тим, у значною частиною окреслений спектр загроз зумовлено значним конфліктним потенціалом у світовому безпековому середовищі, що викликаний низкою глобалізаційних чинників, серед яких критичний дисбаланс соціально-економічного розвитку країн, геостратегічні цілі воєнно-політичних акторів, виснаження природних ресурсів, екологічні та інші проблеми [7].

Зазначений конфліктний потенціал часто знаходить свою реалізацію у:

– воєнних конфліктах, радикалізації суспільних настроїв, соціальних вибухах і революціях;

– загостренні релігійних конфліктів та активізації діяльності терористичних організацій, зокрема таких, як “ІДІЛ”, “Алькаїда” тощо;

– зростанні організованості транснаціональних і транскордонних злочинних організацій (груп).

Таким чином, на сьогодні світове безпекове середовище загалом характеризується посиленою динамікою та переплетінням різномірних воєнно-політичних, суспільних та соціально-економічних процесів міжнародного, регіонального та національного масштабів.

З іншого боку, у прикордонній сфері перетинаються не тільки загрози, але й інтереси багатьох

суб'єктів. Вони зумовлені об'єктивною потребою людства в соціальній, економічній, політичній, інформаційній та інших видах взаємодії.

Так, наприклад, середньорічний туристичний потік складає близько 1 млрд чол. та утворює до 10 % світового валового продукту. Світовий товарообіг у середньому сягає 15 трильйонів доларів.

У свою чергу, актуальні загрози та інтереси спонукають до постійного пошуку ефективного інструментарію вирішення нагальних проблем безпеки.

Прикордонну безпеку забезпечують глобальна, регіональна та національна системи прикордонної безпеки.

Гармонійність їх функціонування залежить від: консолідації потенціалів органів державної влади, міжнародних безпекових організацій і носіїв інтересів у прикордонній сфері; наявності ефективних моделей та механізмів моніторингу, прогнозування та реагування на реальні та потенційні загрози; впровадження високих стандартів управління безпекою.

Для протидії зазначеним загрозам на національному рівні функціонує загальнодержавна система захисту державного кордону як невід'ємна частина системи забезпечення національної безпеки України у прикордонному просторі.

У цьому контексті протидія “жорстким” загрозам воєнного і терористичного характеру здійснюється складовими сектору безпеки і оборони під загальним керівництвом Генерального Штабу Збройних Сил України та Міністерства Оборони України.

Координація протидії “м'яким” загрозам у прикордонному просторі України (таким як економічна контрабанда, нерегульована міграція, торгівля людьми тощо) на прикордонному та загальнодержавному (національному) рівнях покладається на ДПСУ та Міністерство внутрішніх справ України.

При цьому найбільшою проблемою є протидія транснаціональній і транскордонній організованій злочинності (ТТОЗ), яка має розгалужену структуру, включаючи корумпованих представників органів державної влади. Відповідно до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (прийнято резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року) злочини поділяються на такі групи: 1) відмивання грошей; 2) крадіжка творів мистецтва та предметів культури; 3) крадіжка інтелектуальної власності; 4) незаконна торгівля зброєю; 5) викрадення літаків; 6) морське піратство; 7) захоплення наземного транспорту; 8) шахрайство зі страховкою; 9) комп'ютерна злочинність; 10) екологічна злочинність; 11) торгівля людьми; 12) торгівля людськими органами; 13) незаконна торгівля наркотиками; 14) удаване банкрутство; 15) проникнення в легальний бізнес; 16) корупція та підкуп громадських та партійних діячів.

Головні світові потоки ТТОЗ спрямовані на Європу та Північну Америку та охоплюють всю земну кулю, при цьому незаконно перетинаючи державні кордони багатьох країн.

Отже, ТТОЗ суттєво впливає на криміногенну ситуацію в регіонах транзиту та поширення, найчастіше має комплексний характер незаконної діяльності. Наприклад, торгівля людьми та їх органів може здійснюватися злочинними організаціями (групами) під виглядом надання допомоги тим, хто потребує захисту та/або притулку, супроводжуватися переміщенням наркотичних засобів, зброї та засобів терору, підкупом посадових осіб відомств, відповідальних за забезпечення безпеки на визначеній ділянці та/або політичної “еліти”.

Нерегульована міграція, незаконне перебування в країні та пов'язані з ними різні форми організованої злочинності, такі як незаконне переправлення людей через кордон, торгівля людьми, підробка документів, незаконний обіг наркотиків, зброї і товарів, приносять значний прибуток (надприбуток) для злочинних організацій.

Нерегульована міграція є джерелом загострення соціальних проблем, може слугувати підґрунтям для етнічних безладів та основою для діяльності злочинних організацій і тероризму. Наявність величезних сум грошових коштів у руках організованих злочинних організацій (груп) є засобом для провокування корупції. Все це у підсумку веде до підризу політичної, економічної та соціальної стабільності держави (див. рис. 3).

Окремо слід зауважити, що великі потоки міграції та незаконного обігу зброї генерують міждержавні конфлікти на основі територіальних претензій, незавершеності міжнародно-правового оформлення державного кордону, збройних конфліктів та дій терористів поблизу державного кордону. Якщо загрози, пов'язані з протиправною транскордонною і транснаціональною діяльністю, усуваються в основному правоохоронними методами, то в міждержавних конфліктах не виключається можливість застосування воєнної сили для “припинення та усунення загрози і придушення актів агресії або інших порушень миру” (приклад, сучасні події на сході України) [8].

Таким чином, ТТОЗ є загрозою для усіх категорій соціальних суб'єктів [7]:

– людини (а це – громадяни держав, іноземці та особи без громадянства);

– суспільства (світове співтовариство, мешканці прикордоння, громадські об'єднання, суспільно-політичні рухи тощо);

– суб'єктів міжнародних відносин (держави, їх регіональні об'єднання (союзи), міжнародні урядові та неурядові (недержавні) організації, учасники зовнішньоекономічної діяльності (транснаціональні кор-

порації, перевізники, туристичні оператори тощо).

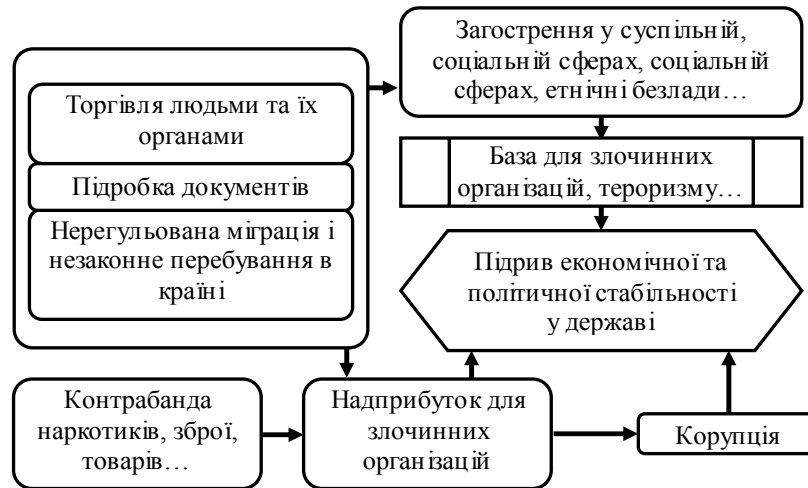

Рис. 3. Загрози, пов'язані з транскордонною і транснаціональною організованою злочинністю, та їх вплив на економічну та політичну складову національної безпеки

Боротьба з організованою злочинністю спрямована на зниження впливу цих загроз до прийнятного рівня, а її ефективність буде залежати від успішної реалізації системного підходу.

Регіони використання воєнної сили та територія, на якій розповсюджуються діяльність ТГОЗ, часто перетинаються. Унаслідок цього окрім правоохоронних дій, характерних для системи забезпечення прикордонної безпеки, не виключається застосування сили, особливо у випадках загострення внутрішніх та міждержавних конфліктів і боротьби з тероризмом.

У світі глобальних загроз та глобальних інтересів безпека залежить від наявності ефективної системи гарантування безпеки, яка функціонує на багатосторонній основі, тому створення більш сильного міжнародного співтовариства, міжнародних інститутів, що функціонують за правилами міжнародного правопорядку, є найвищим пріоритетом.

Глобальні проблеми безпеки все більше відображаються на регіональній безпеці, але їх прояв в різних регіонах не однаковий.

У кожному регіоні особливого значення набувають локальні проблеми, характерні для того чи іншого конкретного регіону.

Регіональна безпека забезпечується в масштабі групи країн, які входять в певну географічну зону, та вибудовується у взаємозв'язку з національною та глобальною безпекою. Також вона може проявлятися і на субрегіональному, локальному рівнях в рамках окремих адміністративно-територіальних одиниць суміжних держав. У цьому випадку утворюються субрегіональні структури стабільності, які слугують елементами системи колективної безпеки в рамках регіону.

Таким чином, регіональна безпека – це складова частина глобальної безпеки, що відображає стан

відносин між соціально-територіальними співтовариствами певного регіону, за якого для всіх соціальних суб'єктів (держави, народи, громадяни, суспільні інститути та групи) в його межах забезпечується захищеність їх життєво важливих інтересів, надійне існування та стабільний розвиток [9].

Регіональна безпека має загальні риси з глобальною безпекою, але у той же час відрізняється множинністю форм прояву, які залежать від особливостей конкретних регіонів світу, конфігурації балансу сил в них, їх історико-культурних та релігійних традицій тощо.

На регіональні процеси безпеки суттєвим чином впливає політика провідних країн.

Як визначено у доповіді [10], на сьогодні головними регіонами колективної безпеки є:

- європейський регіон;
- регіон Близького Сходу;
- регіон Середнього Сходу;
- Азіатсько-Тихоокеанський регіон;
- євразійський регіон (більша частина пострадянського простору);
- Південна Азія;
- Південно-Східна Азія;
- Північно-Східна Азія.

Регіональна безпека формується, як правило, через регіональні угоди. Сукупність таких угод та структур утворює регіональну систему безпеки.

Підтримання регіональної безпеки може забезпечуватися спеціально створеними для цього організаціями.

Окремі характеристики (аспекти діяльності) низки регіональних безпекових організацій, які надають можливість сформувати уявлення про їх участь у забезпеченні прикордонної безпеки регіонів, представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Потенціал міжнародних регіональних безпекових організацій
у контексті забезпечення прикордонної безпеки

Найменування регіональної безпекової організації та її склад	Окремі характеристики (аспекти діяльності) регіональної безпекової організації
1	2
<i>Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ)</i> утворена з 1975 року і є найбільшою регіональною організацією, яка об'єднує 57 держав. Регіон відповідальності – Європа, Далекий Схід, Центральна Азія та Північна Америка.	Метою ОБСЄ є розвиток політичного діалогу та співробітництва у сфері безпеки в усіх її вимірах: військово-політичному, науковому, технологічному, екологічному, гуманітарному, тощо.
<i>Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ</i> — регіональне об'єднання чотирьох держав: Грузії, України, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова. Міжвідомчими органами ГУАМ є робочі групи з таких питань: торговельно-економічних; енергетики; боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків.	Організація створена в 1997 р. для протистояння впливу Росії в регіоні й отримала підтримку США. <i>Основні напрями діяльності:</i> транспортування прикаспійських енергоносіїв та прокладання нових транзитних маршрутів через Кавказький регіон; розвиток інвестиційної діяльності між державами-членами ГУАМ у галузі машинобудування, енергетики і транспорту; забезпечення безпеки й стабільності в регіоні.
<i>Шенгенська зона (ШЗ)</i> – регіональна система ПБ Європейського Союзу у складі 26 держав-членів, що приєдналася до однойменної угоди, підписаної в місті Шенген (Люксембург) у 1985 році. Шенгенська зона офіційно включає чотири країни, що не входять в ЄС: Ісландія, Норвегія, Швейцарія і Ліхтенштейн, а також де-факто включає ще три європейських мікро-держави: Монако, Сан-Марино і Ватикан, які також не є членами ЄС.	Шенгенська зона характеризується: внесенням охорони на зовнішні кордони регіону; єдиним комплексним підходом в управлінні кордонами (система комплексного управління кордонами); єдиною законодавчою, регулюючою, технічною інфраструктурною базою, узгодженою кадровою політикою; потужною союзною фінансовою підтримкою всіх елементів системи охорони кордону. Координує функціонування Шенгенської зони європейська Агенція FRONTEX.
<i>Шанхайська організація співробітництва (ШОС)</i> – суб-регіональна міжурядова міжнародна організація, утворена 15 червня 2001 року в місті Шанхаї (КНР) як інструмент регіональної безпеки в Центральній Азії. До ШОС входять 6 країн-членів – Китайська Народна Республіка, Російська Федерація, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Таджикистан і Республіка Узбекистан.	Метою ШОС є зміцнення між державами-членами взаємної довіри, дружби і добросусідства. Основними завданнями ШОС у сфері ПБ є: розвиток багатопрофільного співробітництва з метою підтримки і зміцнення миру, безпеки і стабільності; взаємодія в запобіганні міжнародних конфліктів і їх мирному врегулюванню; спільна протидія тероризму, сепаратизму й екстремізму; боротьба з транснаціональною злочинністю та незаконною міграцією.
<i>Організація Північноатлантичного договору (НАТО)</i> – міжнародна міжурядова організація, воєнно-політичний союз 28 держав Північної Америки і Європи, які прагнуть досягти мети Північноатлантичного договору, підписаного у Вашингтоні у 1949 р. До складу НАТО входять: Бельгія, Велика Британія, Данія, Канада, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, США, Франція, Греція, Туреччина, Німеччина, Іспанія, Польща, Угорщина, Чехія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія, Албанія, Хорватія.	Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН. Зasadничим принципом Альянсу є спільність поглядів між північноамериканськими та європейськими членами НАТО, що поділяють однакові цінності та інтереси і віддані справі збереження демократичних принципів, що робить нероздільною безпеку Європи і Північної Америки. Альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози агресії: головним військово-політичним принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільних організованих дій всіх її членів у відповідь на напад ззовні.
<i>Організація американських держав (ОАД)</i> – міжнародна організація, створена на основі Панамериканського союзу навесні в 1948 році для виконання переважно комерційних функцій. Станом на 2016 р. до складу ОАД входять 35 держав.	Метою діяльності Організації американських держав проголошено, зокрема, мир і процвітання країн Західної півкулі.
<i>Прикордонна система НАФТА (Канада – США – Мексика: “Безпечні (захищені) та розумні кордони”)</i> . На Північноамериканському континенті США та Канада сформуливали систему спільного контролю режиму державного кордону на основі Декларації про “розумні кордони”.	<i>Прикордонна система</i> спрямована на забезпечення: безпеки потоків людей, товарів; інвестування в безпеку прикордонної інфраструктури; координацію, обмін інформацією та використання спільних груп прикордонно-митного контролю.
<i>Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР)</i> – поки що лише політичний та економічний термін, який позначає групу держав, які розташовані по периметру Тихого океану та численні острівні держави. До цього часу не чітко визначено структурне оформлення АТР.	У якості основних політичних інструментів і форм політичної боротьби виступають міжнародні та регіональні союзи та коаліції, такі як ПАЗВТ (Північноамериканська зона вільної торгівлі), ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), Спільний ринок країн Південної Америки, Східно-азіатський форум, якими плануються створення двох нових організацій – Азіатсько-Тихоокеанського і Східно-азіатського співтовариств.

1	2
<i>Африканський Союз (АС)</i> – міжурядова організація, що складається з 54 африканських країн та була заснована у 2002 р. як спадкоємиця об'єднаних Африканської Економічної Спільноти і Організації Африканської Єдності.	Основними цілями даної організації є: зміцнення єдності та солідарності африканських держав; захист суверенітету, територіальної цілісності та незалежності держав-членів; зміцнення миру, безпеки та стабільності на континенті.
<i>Ліга арабських держав (ЛАД)</i> – регіональна міжнародна організація арабських держав Південно-Західної Азії, Північної і Північно-Східної Африки, створена в Каїрі у 1945 р. Єгиптом, Сирією, Іраком, Ліваном, Трансйорданією, Саудівською Аравією. Станом на 2016 р. у ЛАД входять 22 країни-члени.	Цілі ЛАД передбачають зміцнення зв'язків між державами-членами, вироблення єдиної політичної лінії для здійснення співробітництва між ними, захисту їх незалежності та суверенітету і для розгляду справ та інтересів арабських держав. Співробітництво не обмежується політичними аспектами та включає економічні, фінансові, комунікаційні, культурні, соціальні взаємодії.
<i>Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН)</i> – геополітична та економічна міжнародна організація, створена у 1967 р. Філіппінами, Малайзією, Індонезією, Сінгапуром і Таїландом, які прийняли Бангкокську декларацію. Згодом до них приєдналися Бруней, Камбоджа, Лаос, М'янма та В'єтнам.	Метою асоціації оголошено прискорення економічного розвитку та соціального прогресу в державах-учасниках, надання їх можливості мирного розв'язання спірних питань, захист миру та стабільності в регіоні. АСЕАН підкреслює необхідність взаємодії в галузі безпеки, соціокультурної та економічної інтеграції.
<i>Форум Чорноморського прикордонного співробітництва</i> ініційовано у 2000 році у Туреччині. Регіон відповідальності – Україна, Туреччина, Болгарія, Грузія, Росія, Румунія; лідери Форуму – керівники відомств прикордонної та берегової охорони.	Основні завдання Форуму: сприяння миру та стабільності в регіоні; розвиток співпраці між службами берегових охорон з метою запобігання різним видам незаконної діяльності; налагодження співробітництва у сфері охорони біологічних ресурсів Чорного моря.

Результати аналізу діяльності зазначених організацій дозволяє виокремити такі основні сфери регіональної безпеки: 1) мирне врегулювання спорів, попередження конфліктів між членами регіональної системи; 2) організація колективних заходів безпеки, зокрема у сфері ПБ; 3) превентивна дипломатія щодо упередження конфліктогенних факторів; 4) підтримання, встановлення та зміцнення миру в постконфліктний період [11].

В останні десятиріччя все більшого значення в забезпеченні регіональної безпеки приділяється її субрегіональному рівню. Перехід від конфронтаційних до кооперативних форм підтримання стабільності в різних регіонах світу сприяє поглибленню цього процесу, його переходу в більш компактні та органічно взаємопов'язані субрегіони. У Європейському Союзі такий процес особливо активізувався в субрегіонах Балтійського та Чорного морів.

Висновки

Таким чином, у статті визначено ключові аспекти сучасного стану прикордонного безпекового середовища України в інтересах вирішення проблеми побудови ефективної системи прикордонної безпеки. З цією метою проведено аналіз статистичної інформації щодо виявлення правопорушень на державному кордоні України протягом 2017-2018 років, визначено основні тенденції реальних та потенційних загроз з урахуванням їх розвитку на найближчу перспективу, а також взаємозв'язок прикордонного безпекового середовища України із регіональним та глобальним прикордонним безпековим середовищем. У даному контексті значну увагу приділено

питанню використання потенціалу міжнародних безпекових організацій.

Пріоритетними для гарантування прикордонної безпеки є припинення загроз, пов'язаних з діяльністю транснаціональних і транскордонних злочинних організацій (груп), особливою тих, які спеціалізуються на міжнародному тероризмі, переправленні мігрантів, торгівлі людьми та їх органами, наркотичних засобів та їх прекурсорів. Зазначені загрози створюють цілу систему небезпек для місцевої, локальної, субрегіональної, регіональної та глобальної безпеки, тому для боротьби з ними необхідний успішний, чітко структурований ієрархічний підхід.

Кожному рівню загроз повинен протистояти відповідний рівень безпеки. Загрози вищих рівнів знаходять своє відображення на всіх рівнях, що знаходяться нижче. На найнижчому рівні забезпечення прикордонної безпеки здійснюється охорона державного кордону, яка здійснюється через комплекс заходів: політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, оборонних, прикордонних, оперативно-розшукових, міграційних, митних, природоохоронних, санітарно-епідеміологічних, фітосанітарних, екологічних та ін.

Сутність та зміст політики держави щодо забезпечення прикордонної безпеки потрібно розглядати з урахуванням національного та регіонального рівнів системи прикордонної безпеки (в структурі системи безпеки міжнародного співтовариства). Оцінка загроз є невід'ємною процедурою аналізу та управління ризиками, який полягає у систематичній діяльності органів, підрозділів і посадових осіб ДПСУ та інших суб'єктів забезпеченням прикор-

донної безпеки щодо практичного запровадження в службу (оперативно-службову, службово-бойову, оперативно-бойову, бойову) діяльність результатів цього процесу на основі прийняття управлінських рішень та організації профілювання ризиків.

Список літератури

1. Бабій Ю.О. Декомпозиція загроз і небезпек у сфері прикордонної безпеки / Ю.О. Бабій, М.І. Лисий, І.І. Балицький // Збірник наукових праць Військової академії. – 2016. – № 2(6). – С. 127-132.
2. Бабій Ю.О. Удосконалення декомпозиції загроз і небезпек національній безпеці держави у прикордонній сфері / Ю.О. Бабій // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2016. – № 4(70). – С. 185-196.
3. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України “Про затвердження Стратегії розвитку системи охорони та інженерно-технічного облаштування державного кордону України до 2030 року № 124 від 09.09.16 р.”.
4. Бінковський О.А. Актуальні питання координації діяльності військових формувань та правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України. Участь правоохоронних органів та військових формувань у забезпеченні громадської безпеки / О.А. Бінковський, Д.А.Купрієнко // Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Харків, 29 листопада 2018 р. – С. 16-17.
5. Офіційний сайт GOV.UA. Адміністрація Державної прикордонної служби. Огляд стану прикордонної служби у 2018 р. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>.
6. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України “Про комплектування органів Державної прикордонної служби України інженерною технікою, технічними засобами охорони кордону та інженерним майном № 186 від 07.12.16 р.”.
7. Купрієнко Д.А. Прикордонна безпека: національний і міжнародний виміри. Дванадцять педагогічних читань пам'яті М.М. Дарманського: актуальні проблеми професійного розвитку майбутніх педагогів у системі неперервної освіти / Д.А. Купрієнко // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Хмельницький, 29 вересня 2017 р. – С. 56-57.
8. Доклад группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам (A/59/565). Более безопасный мир: наша общая ответственность. Часть первая: На пути к новому консенсусу по вопросам безопасности. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/boleee-bezopasnyy-mir-nasha-obshchaya-otvetstvennost-doklad-gruppy-vysokogo-urovnya-po-ugrozam-vyzovam-i-peremenam-rezyume-rekomendatsiy>.
9. Бодрук О.С. Глобальні і регіональні системи безпеки: сучасна і перспективна роль України: монографія / О.С. Бодрук, Д. Лукьяненко та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. – К., 1998. – С. 130-143.
10. Доклад группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам (A/59/565). Более безопасный мир. Ч. 1: На пути к новому консенсусу по вопросам безопасности. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/boleee-bezopasnyy-mir-nasha-obshchaya-otvetstvennost-doklad-gruppy-vysokogo-urovnya-po-ugrozam-vyzovam-i-peremenam-rezyume-rekomendatsiy>.
11. Парахонський Б.О. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України / Б.О. Парахонський, Г.М. Явоська. – К.: НІСД, 2014. – 48 с.

References

1. Babii, Yu.O., Lysyi, M.I. and Balytskyi, I.I. (2016), “Dekompozitsiia zahroz i nebezpek u sferi prykordonnoi bezpeky” [Decomposition of threats and dangers in the field of border security], *Collection of Scientific Works of the Military Academy*, No. 2(26), pp. 127-132.
2. Babii, Yu.O. (2016), “Udoskonalennia dekompozitsii zahroz i nebezpek natsionalnii bezpetsi derzhavy u prykordonnii sferi” [Improvement of the decomposition of threats and dangers to the national security of the state in the border area], *Collection of Scientific Papers of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*, pp. 185-196
3. The Order of the Administration of the State Border Service of Ukraine (2016), “Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku systemy okhorony ta inzhenerno-tekhnichnoho oblashtuvannia derzhavnoho kordonu Ukrainy do 2030 roku No. 124 vid 09.09.2016 r.” [On approval of the Strategy for the development of the system of protection and engineering and technical equipment of the state border of Ukraine until 2030 No. 124 dated 09.09.2016].
4. Binkovskiy, O.A. and Kupriienko, D.A. (2018), “Aktualni pytannia koordynatsii diialnosti viiskovykh formuvan ta pravoohoronnykh orhaniv, poviazanoi iz zakhystom derzhavnoho kordonu Ukrainy” [Topical issues of coordination of the activities of military formations and law enforcement bodies associated with the protection of the state border of Ukraine], 29 November, Kharkiv, pp. 16-17.
5. The official site of GOV.UA. (2018), “Administraciya Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby. Oglyad stanu prykordonnoyi sluzhby u 2018 r.” [Administration of the State Border Service. 2018 Border Survey], available at: <https://dpsu.gov.ua/>.
6. The Order of the Administration of the State Border Service of Ukraine (2016), “Pro komplektuvannya organiv Derzhavnoyi prkordonnoyi sluzhby Ukrayiny inzhenernoyu tekhnikoyu, tekhnichnyimi zasobamy okhorony kordonu ta inzhenernym majnom № 186 vid 07.12.16 r.” [On the staffing of bodies of the State Border Service of Ukraine with engineering equipment, technical means of border protection and engineering property No. 186 dated 07.12.16].
7. Kupriienko, D.A. (2017), “Prykordonna bezpeka: nacional'nij i mizhnarodnij vimiri” [Border security: national and international dimensions] *Twelve pedagogical readings of memory Darmansky: Current Problems of Professional Development of Future Educators in the Continuing Education System*, 29 September, Khmelnytsky, pp. 56-57.
8. Report of the High Level Group on Threats, Challenges and Change (A / 59/565) “Doklad Gruppyi vyisokogo urovnya po ugrozam, vyizovam i peremenam (A/59/565). Bolee bezopasnyiy mir: nasha obshchaya otvetstvennost. Chast pervaya: Na puti k novomu konsensusu po voprosam bezopasnosti” [A safer world: our shared responsibility. Part One: Towards a New Consen-

sus on Security], available at: www.cyberleninka.ru/article/n/bolee-bezopasnyy-mir-nasha-obschaya-otvetstvennost-doklad-gruppy-vysokogo-urovnya-po-ugrozam-vyzovam-i-peremenam-rezyume-rekomendatsiy.

9. Bodruk, O.S. (1998), “*Hlobalni i rehionalni systemy bezpeky: suchasna i perspektyvna rol Ukrainy*” [*Global and regional security systems: modern and perspective role of Ukraine*], Kyiv, pp. 130-143.

10. Report of the high-level panel on threats, challenges and changes (A / 59/565) “*Doklad Gruppyi vyisokogo urovnya po ugrozam, vyzovam i peremenam (A/59/565). Bolee bezopasnyiy mir. Ch. 1: Na puti k novomu konsensusu po voprosam bezopasnosti*” [*A safer world. Part 1: Towards a New Consensus on Security*], available at: www.cyberleninka.ru/article/n/bolee-bezopasnyy-mir-nasha-obschaya-otvetstvennost-doklad-gruppyi-vysokogo-urovnya-po-ugrozam-vyzovam-i-peremenam-rezyume-rekomendatsiy.

11. Parakhonskyi, B.O. and Yavos'ka, G.M. (2014), “*Aktualni vyklyky ta zahrozy rehionalnii bezpetsi: vysnovky dlia Ukrainy*” [*Actual challenges and threats to regional security: conclusions for Ukraine*], NISD, Kyiv, 48 p.

Надійшла до редколегії 06.06.2019

Схвалена до друку 13.08.2019

Відомості про авторів:

Шинкарук Олег Миколайович

доктор технічних наук професор
ректор Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького,
Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4499-8282>

Лисий Микола Іванович

доктор технічних наук
доцент професор
Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького,
Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9858-706X>

Купрієнко Дмитро Анатолійович

доктор військових наук доцент
Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького,
Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4086-1310>

Бабій Юлія Олександрівна

доктор технічних наук
начальник докторантури
Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького,
Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7310-8715>

Ігнат'єв Андрій Михайлович

начальник Східного регіонального управління
Державної прикордонної служби України,
Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0482-6024>

Анан'їн Олег Валерійович

кандидат технічних наук
старший науковий співробітник
старший офіцер Головного
експертно-криміналістичного центру
Державної прикордонної служби України,
Бориспіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

Information about the authors:

Oleg Shincaruk

Doctor of Technical Sciences Professor
Rector the National Academy
of State Border Guard Service of Ukraine
of Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnitskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-4499-8282>

Mykola Lisiy

Doctor of Technical Sciences
Associate Professor
Professor the National Academy
of State Border Guard Service of Ukraine
of Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnitskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-9858-706X>

Dmytro Kupriyenko

Doctor of Military Sciences Associate Professor
of the National Academy
of State Border Guard Service
of Ukraine of Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnitskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4086-1310>

Yuliia Babi

Doctor of Technical Sciences
Chief of Doctorate
of the National Academy of
State Border Guard Service of Ukraine
of Bohdan Khmelnytskyi,
Khmelnitskyi, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7310-8715>

Andriy Ignatiev

Head of the Eastern Regional Department
State Border Guard Service of Ukraine,
Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0482-6024>

Oleg Ananin

Candidate of Technical Sciences
Senior Researcher
Senior Officer
of the Main Experimental Forensic Center State Border
Guard Service of Ukraine,
Borisopil, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
БЕЗОПАСНОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СРЕДЫ УКРАИНЫ**

О.Н. Шинкарук, Н.И. Лысый, Д.А. Куприенко, Ю.А. Бабий, А.В. Игнатъев, О.В. Ананьин

В статье обобщено статистическую информацию правонарушений на государственной границе Украины, приведены основные тенденции реальных и потенциальных угроз и прогнозирования их развития на ближайшую перспективу, взаимосвязь пограничной безопасностной среды Украины с региональной и глобальной пограничной безопасностной средой. В данном контексте большое внимание уделено вопросу использования потенциала международных организаций безопасности.

Ключевые слова: анализ противоправной деятельности, государственная граница, угрозы пограничной безопасности, мониторинг, пограничная безопасность.

**THE MODERN STATE
OF THE BORDER SECURITY ENVIRONMENT OF UKRAINE**

O. Shincaruk, M. Lisiy, D. Kupriyenko, Yu. Babii, A. Ignatiev, O. Ananin

Documents of the strategic planning of the development of the border authority (Development Strategy of the State Border Guard Service of Ukraine, Strategy for the development of the system of protection and engineering of the state border of Ukraine for the period up to 2030, Concept of development of the security and defense sector of Ukraine, Concept of integrated border management, Concept State target law enforcement program "Configuration and Reconstruction of the State Codon" for the period up to 2020) - provide for the gradual reform of the State Border Guard (STSU) in order to increase the efficiency of its activities and to ensure the adequacy of its capabilities to modern threats to border security. The results of the analysis of scientific theory, as well as domestic and world practice of ensuring the border security of the states, suggest that the solution to the problem of building an effective system of border security, above all, should be based on an analysis of the state of the security environment, the identification of the basic trends of the real and potential threats and forecasting their development. Of course, this is a topical issue, since there is a mismatch over a long time, on the one hand, between the need for timely detection of threats to Ukraine's border security and the effective response to them, and, on the other, the presence of a significant number of heterogeneous alternative approaches to the implementation of tasks, regulatory circles lack of resources and other types of security, etc. The article summarizes the statistical information on offenses at the state border of Ukraine, presents the main trends of real and potential threats and predicts their development in the near future, the relationship of the border security environment of Ukraine with the regional and global border security environment. In this context, considerable attention is devoted to the use of the potential of international security organizations.

Keywords: analysis of illegal activity, monitoring, state border, means of protection.